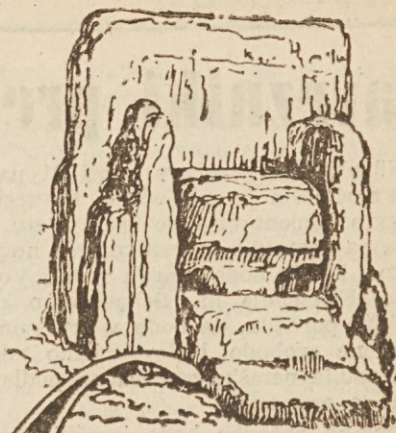

Koroška

kronika

Izdaja:

Britanska obveščevalna služba

Cena:

za naročnike mesečno 90 grošev
posamezna številka 25 grošev

Leto II.

Celovec, petek 11. oktobra 1946

Številka 42

Ob obletnici plebiscita

Vsako leto ob obletnici plebiscita se vznemirijo srca na Koroškem. Eni se vsele zmage, drugi pa zadržujejo dih in ostajajo doma, da ne bi še enkrat opozorili nase svojih nasprotnikov.

Tudi lansko leto so na Koroškem praznovali 10. oktober, in sicer ne v takem obsegu kot letos. Da je letošnje leto primerno za take proslave ne verjamemo. Predvsem bi bilo najprej potrebno urediti medsebojne odnose med Slovenci in Nemci na Koroškem, potem pa prirediti proslave. Ali ne bi bil 10. oktober najlepše praznovan z zavestjo, da so tudi Slovenci zadovoljni, ne pa, da z nezaupanjem poslušajo objube in lepe besede svojih sosedov.

Za 10. oktober smo prejeli od nekoga gospoda iz Celovca pismo, v katerem prvi med drugim:

»Iz stolpa sv. Ilija v Celovcu bo zopet zapel plebiscitni zvonček in nas spomnil na vse trpljenje in gorje, ki smo ga v polpretekli dobi doživeli. Praznovali bodo zmogovito glasovanje leta 1920. Kdo je bil to leto premagan? Nihče! Pokazalo se je le, da je večji del slovenskega naroda na Koroškem nezaveden in da je mnogo Slovencev nasledlo obljubam, ki so bile sicer dane, a so danes ostale še neizpolnjene.

Najžalostneje pri plebiscitu pa je to, da je zanj največ žrtvovala Nemčija, in to ona Nemčija, ki se je že desetletja pripravljala na zasužnjevanje sveta. Nemčija se ni borila za »nedeljeno« Koroško, pač pa za svojo nadoblast.

Po prvi svetovni vojni se je razsula Avstrija vsled neustrpnosti Nemcev, ki jih je nemški sosed na severu trajno podpihaval. In ko so se ertale nove meje so mislili tudi na ureditev koroških meja. In če so biti takrat mnogi proti Avstriji, ni bil noben greh. Dokler obstoja država, je ljudstvo seve dolžno, držati se državne misli, ko pa se je država sesula, nihče ni bil več dolžan, držati se sosedu, in če je kdo rekel: potegnimo meje ob jezikovnih mejah, to ni bil noben upor in ni bilo v tem razloga za pričetek borbe.

Ko je že na vse strani prodirala demokratska misel, je bilo naravno, da so se na Koroškem odločili za plebiscit: naj ljudstvo samo odloči tako ali tako! Tudi poznavalci koroških razmer niso mogli predvidevati izida plebiscita. Na eni strani so stali Nemci in nemškutarija, na drugi zavedni Slovenci in teh je bilo pred tridesetimi leti še znatno več, kakor danes. Nemci so bili politično zrelejši, kakor Slovenci. Časniki so jih vzgajali, izobraževala so jih društva, vsaka vas je imela požarno brambo — nemško, vsaka župnija svoj nemški pevski zbor. Nemški so bili orožniki, nemški učitelji, nemški odvetniki in zdravniki, nemški državni in deželni uradniki, nemški gostilničarji in deloma še drugi obrtniki. Nasproti tem je stal samo slovenski kmet, hlapci in nekaj delavcev.

Neljubi in temni dogodki, ki so spremljali priprave za plebiscit in plebiscit sam, gotovo niso vredni, da jih s proslavami obujamo. Razen tega so nam že mnogokrat povedali, da bo tudi na Koroškem došlo mejo mirovna konferenca. Potem takem nima sedanje praznovanje plebiscita nikakega drugega cilja kot razburjati že nikakega duhove. Bodimo že enkrat pametni in dokažimo enotnost z deli in ne besedami.

Kdor koroške Slovence pozna in jih skuša razumeti, ta se za praznovanje plebiscita gotovo ne bo navduševal. Ali se nikomur ne zdi, da oznanja plebiscitni zvonček mir — pokopališki mir, ki ga pa na Koroškem ne bo, ker zdrav narod ne more umreti. Ne vedimo se kot otrok v temni noči, ki si s kričanjem odganja strah.

Peta demarkacijska črta

Zaporni pas na Koroškem

Pod tem naslovom je objavil avstrijski list »Die Wochenpost« članek, ki ga v izveščju priobčujemo.

»Po Avstriji je mogoče potovati brez kake posebne izkaznice in dovolilnice. Če pa hočete sem in tja po Koroškem, pa vam zastavi pot demarkacijska črta.

Ta črta pride iz Štajerske preko Male planine in proti zahodu v Dravsko dolino. Gre ob Dravi tja do Beljaka, kjer se obrne proti zahodu k južnemu koncu Dobrača in loči tudi Ziljsko dolino od ostale Koroške. Med državno mejo in to črto leži zaporni pas; okrog 20 km globok in 200 km dolg. Odbijač med ostalo Koroško in Jugoslavijo. Mogoče tudi cedilo. Varovalno ozemlje pod britanskim nadzorstvom. Ta demarkacijska črta je tako močno zastražena, kakor državne meje same. Nihče je ne sme prestopiti, če nima stanovanja v tem pasu. Ta pas ima svoje stanovanjske izkaznice. Kdor hoče drugače v zaporni pas, potrebuje britansko propustnico. To pa izdajajo samo za nujne slučaje. Zasebno potovanje je brez izgleda. Sam sem potreboval več kakor tri tedne, da sem to izkaznico dobil.

Ne, res ni lahko priti v zaporni pas in celo na meji pasu so pregledali mojo propustnico od prve do zadnje črke. Šele potem da stražar prosto pot in človek je v zapornem pasu v glavnem področju koroških Slovencev.

Če prestopamo meje, ki delijo ljudi z različnimi govoricami, se nam vedno približa privlačnost nečesa novega, dragocen občutek napetosti, nas napravi bolj dovezetne. S tujim jezikom in tujimi slikami se odpre nov svet. Kdor pričakuje ta občutek v »prepevedani deželi« južno od Drave, se moti. Razen lepakov v slovenskem jeziku, ki so nalepljeni v nekaterih vaseh na stenah, ni tukaj ničesar, kar bi moglo biti tuje. Slika vasi se v ničemer ne razlikuje od slike vasi severno od Drave. Kmečke hiše so zidane v istem slogu kakor tiste v Srednji in Severni Koroški. Tudi tip človeka je enak onemu iz Severne Koroške.

Šele, če slišimo govoriti ljudi, vemo, da smo v zapornem pasu. To je edinstveno v Južni Koroški. Ni slovenščina. Ni nemščina. Oboje je. V tem področju žive drug poleg drugega ljudje različnih govoric.

Tu je že stoletja pomešan nemški element s slovenskim. Tu stoji ime »Josef Druhkovič« na označbi podjetja na neki hiši, pri kateri se hočem malo odpočiti. Imenovani ni več Slovenec. On govori nemško. Zato pa je njegov sosed še vkoreninjen Slovenec, čeprav ima nemško ime Fritsch. To je značilno za to deželo.

Tako je povsod. V Rožni dolini in južno od Celovca, ima tretjina koroških Slovencev nemška imena. Družinska imena niso tu nikak dokaz pokoljenja. Odločilno je le priznanje k materinščini.

Ti pa sta na Koroškem dve. K slovenščini se jih je priznalo leta 1934 samo 6,6 odstotkov, medtem ko jih je bilo leta 1846 še 30 odstotkov koroškega prebivalstva. Tukaj se je torej vršilo asimiliranje in

Komu pa je »peščica« miroljubnih koroških Slovencev nevarna?

Razen tega pa so Slovenci v zadnjih letih preveč trpeli, da bi jih bilo sedaj volja uganjati nove pustolovščite.

Ne samo Nemci, tudi Slovenci želimo mir, zato nam ni všeč, da nas z raznimi »zvončki« vznemirjajo.

nam da sedaj tudi razumeti, zakaj slišimo dandanes v zasedbenem pasu več ljudi nemško govoriti, kakor pa slovensko. Občin s slovensko večino je izmed 249 samo deset. V teh krajih govore seveda slovensko od župnika pa do pastirja in lahko se ti zgodi, da naletiš na ljudi, ki nemščine sploh ne razumejo.

V eni od teh občin s slovensko večino, v Selah, visoko gori pod Košuto, sem vprašal neko staro kmetico za pot. »Jaz ne razumem« je rekla. Ni me razumela. V dolinah, ki so odprte prometu, boste težko našli Slovence, ki ne bi obvladali nemščine. Povsod v Spodnji Koroški sem slišal drugačno nemščino Slovencev z edinstvenim trdim naglasom.

Končno je že šola, ki uči oba jezika. Koroška ima šolski sistem po švicarskem vzorcu. V prvih šolskih stopnjah učijo slovenščino in neniščino. Pozneje postane učni jezik nemščina. Toda slovenščina ostane obvezni predmet do srednje šole.

Ta šolski sistem je star šele eno leto. Najprej je naletel na odpor pri obeh straneh. Sedaj so predvsem Slovenci zadovoljni z njim.

Učitelj v neki vasi pod Karavankami, ki mi je to potrdil, je sam Slovenec. Pa ni niti avstrijski državljani, iz Ljubljane je. Cela vrsta takih učiteljev deluje na Koroškem. »Imamo pač 82 dvojezičnih šol na Koroškem«, je izjavil »in premalo učiteljev za nje. Saj se ni smelo sedem let govoriti slovensko. Sedaj pa bo trajalo dobrih pet let, da bo dorastlo potrebno število učiteljev za dvojezične šole.«

Prehodno se mora pač pomagati z inozemci in improvizacijami. Ampak začetek je le. Slovenska mladina ima sedaj vsaj v večini krajev pouk v materinščini.

Materinščina? To pravzaprav ne drži popolnoma. Kajti v šoli se učijo slovenski pismeni jezik, Koroški Slovenci pa govorijo »windisch«. Nekako mešanjo govorico, ki je nastala iz mešanja slovenskega narečja s številnimi nemškimi jezikovnimi deli. Nekak mešani jezik, kateri pa ima v južnem pasu Koroške nič manj kakor sedem različnih narečij.

Vkljub temu: Koroški Slovenci razumejo to književno slovenščino. Tako leži skoraj v vsaki hiši v Južni Koroški v pismeni slovenščini tiskana »Koroška kronika«, katero izdaja Britanska obveščevalna služba in vsak dan kliče skozi eter: »Tukaj radio Celovec...« To je vsakodnevna oddaja za koroške Slovence.

Kdor se pelje skozi zaporni pas in govori z ljudmi, kdor predvsem s kritičnimi očmi vidi to področje kot naselbino manjšine, ta je presenečen. Ti koroški Slovenci imajo svoje šole, svoj tisk, svoj radio, samo po sebi umevno, morejo slišati tudi pridigo v svoji materinščini. Imajo svoje zadrage, svoje lastne hranilnice. Vsak Slovenec more podati svoje vloge v svoji materinščini. Pri vsakem okrajnem glavarstvu v Južni Koroški sedi slovenski referent.

Res je to delček Švice, ki nastaja tu na koroških tleh.

Kdor se vozi v jesenskem soncu skozi ta čudoviti košček zemlje med Dravo in Karavankami, ne opazi nobene sence. Kakor je oster pogled na meji zapornega pasu, tako neoviran si v tem pasu. Miroljubno je v vasicah in marljiv narod je pri delu.

K članku je treba pripomniti, da ga je pač pisal človek, ki mu razmere pri nas niso predobro znane. Čeprav je hotel biti pisec nepristranski, je v svojem članku »marsikaterega kozla ustrelil«, kot pravimo mi.

Vsi dobro vemo, da Slovenci ne prebivajo samo v zapornem pasu, pa da tudi druge ugodnosti, o katerih člankar govori še niso resnične (n. pr. vloge v slovenščini).

Sicer je pa o razmerah pri nas težko pisati, posebno še človeku, ki ni z življenjem na Koroškem v neposrednem stiku. Morda bi bilo potrebno, da bi bil pisec članka pristavil: Koroški Slovenci so za obrambo svojih pravic vse žrtvovali, zato ni čudno, da danes, po sedemletni vojni, ne prenehajo s svojimi zahtevami po narodnostnih pravicah. Zdrav narod pač ne more umreti! Ali je to morda greh?

Slovenske oddaje v celovškem radiu

Ponedeljek:

7.10: Četrte ure za naše gospodarje. (15 min.)

20.10: Poročila. (5 min.)

Torek:

7.10: Poročila in komentarji. (15 min.)

20.10: Poročila. (5 min.)

Sreda:

7.10: Poročila in komentarji. (15 min.)

20.10: Poročila. (5 min.)

Četrtek:

7.10: Poročila in komentarji. (15 min.)

19.30: Polurna oddaja. (30 min.)

20.10: Poročila. (5 min.)

Petek:

7.10: Poročila in komentarji. (15 min.)

20.10: Poročila. (5 min.)

Sobota:

7.10: Poročila in komentarji. (15 min.)

20.10: Poročila. (5 min.)

Nedelja:

7.20: Pol ure glasbe za nedeljsko jutro. (30 min.)

19.30: Polurna oddaja. (30 min.)

20.10: Glasba za lahko noč. (5 min.)

Polurne oddaje so vedno ob četrtek in nedeljah. Čas teh oddaj je večkrat izpremenjen, zato poslušajte napoved oddaje v četrtek in nedeljah pri naši jutranji oddaji. Skupni čas slovenskih oddaj je 3 ure 35 minut tedensko.

To je vsekakor razveseljivo dejstvo, ki more nas Slovence navdajati z zaupanjem.

Vodstvo slovenskih radijskih oddaj se trudi, da bi slovenske oddaje čim bolj izpopolnilo. Delno se je to že posrečilo, vendar nas današnje stanje še ne sme zadovoljiti. Stremeti moramo za čim lepšimi oddajami. Naše oddaje so izraz našega narodnega in kulturnega življenja, zato bi bilo prav, da bi se za oddaje bolj zanimali. Vsak naj sodeluje in po svojih močeh pomaga. Če drugače ne gre, vsaj z nasveti in stvarno kritiko. Naj nihče ne stoji ob strani in gleda kako drugi delajo.

Vse predloge, ki jih imate, note slovenskih pesmi in drugo, kar bi bilo mogoče uporabiti pri oddajah, pošljite na naslov: Vodstvo slovenskih radijskih oddaj, Celovec, Völkermarkter Ring 25.

Zavezniki pred novimi vprašanji

Nürnberška razprava proti 21 nacističnim zločincem je zaključena. Povzročila je nešteto komentarjev po vsem svetu, poleg tega pa postavila zaveznike pred nove probleme, ki jih bodo morali rešiti. Von Papena, Fritscheja in Schachta, o katerih pravijo poročila, da bodo v kratkem izpušeni na svobodo, bodo verjetno takoj za tem sodila nemška sodišča na podlagi zakona o epuraciji.

Smrtno obsodbo bodo izvršili 16. oktobra. O podrobnostih osmrtnice in o vprašanju usode trupel bo odločila komisija 4 generalov, ki so prispeli iz Berlina. Menijo, da bodo trupla sežgali, pepel pa raztrosili. Usmrtitve ne bodo smeli fotografirati. Uradne fotografije trupel, ki jih bodo posneli zaradi zgodovinske dokumentacije, bodo smeli objaviti samo s pooblastilom nadzorstvenega sveta. Neki visoki pravnik britanske vojaške uprave je izrazil mnenje, da je izven debate, da bi katerega koli izmed obsojenih izročili v nadaljni postopek kakemu drugemu sodišču.

Glavne britanske osebnosti z Nürnberškega procesa so se včeraj vrnil v domovino. Sodnik Lawrence in sodnik Berke sta pohvalila enotnost sodišča. Isto sta storila javni tožilec Shawcross in Fife. Slednji je dejal, da bi bilo nepravilno do sovjetskih sodnikov, če bi njihovo nesoglasje glede na del obsodb rodilo misel, da pri procesu ni bilo mednarodnega sodelovanja.

»Pravda« je v nekem uvodniku komentirala Nürnberško sodbo in napisala, da bo sovjetski narod, vse napredno človeštvo in vsi poštenjaki z zadovoljstvom sprejeli sodbo, ki »zveni kot sodba zgodovine same«, ki je neupogljiva, neizprosna, stroga in pravična. List se pridružuje stališču, ki ga je izrazil sovjetski sodnik v pogledu oprostilne sodbe, ki jo je izreklo sodišče glede Papena, Schachta in Fritscheja.

Ameriški vojniki in nemški novinarji v Nürnbergu so dali prve komentarje k sodbam. Večina se strinja s sovjetskim sodnikom, da bi morali tri oproščene obsoditi na zaporne kazni. Hessa pa na smrt z obešenjem. Neki nemški časnikar je izjavil, da so tri oprostitve popolnoma nepričakovane. V Nemčiji sami je sodba predmet najrazličnejših, često zelo si nasprotujočih komentarjev.

Mreža radijskih postaj

Narodna komisija Združenih držav je objavila zaključno poročilo, v katerem toplo priporoča ustanovitev »Vzgojne, znanstvene in kulturne organizacije Združenih narodov (UNESCO), ki naj bi pospeševala svetovni mir. Omenjena komisija je izdala poročilo na sestanku, ki je trajal štiri dni. Pomočnik tajnika za zunanje zadeve William Benton je o poročilu obvestil zunanjega ministra Byrnesa. Komisija predlaga, da bi bila splošna konferenca ustanove UNESCO novembra v Parizu.

Ustanova je popolnoma nekaj novega tako po namenu kot po organizaciji. Za pospeševanje miru naj bi uporabljala vsa mogoča sredstva, čeprav bi bila še tako draga.

Da bi ustanova lahko uspešno izvajala svoj program, je njen proračun predviden na eno milijardo in pol dolarjev.

Komisija je mnenja, da pomeni ta ogromni znesek še malo, če imamo pred očmi grožnjo bodoče vojne.

Med posebnimi predlogi, ki jih je sprejela komisija, je tudi predlog, da naj bi ustanova UNESCO po vsem svetu ustvarila mrežo radijskih postaj, ki naj bi pomagale narodom sveta, da bi se med seboj spoznavali ter bi tako medsebojno razumevanje nadomestilo nezaupanje, sumičenja in strah, kar povzroča vojno.

Benton je opozoril na mnenje predsednika ameriške radijske družbe generala Davida Sarnoffa, ki pravi, da je taka svetovna radijska mreža tehnično mogoča ter bi stroški zanjo znašali okrog 250 milijonov dolarjev.

Poleg predloga o mednarodnem sodelovanju za razširjenost splošnega obveščanja in znanja je komisija posebno priporočila še dva predloga:

1. predlog o mednarodnem sodelovanju za ohranitev že obstoječih informacij o lastnem narodu, o zunanjem svetu, ter o drugih narodih.

2. predlog o mednarodnem sodelovanju za povečanje našega sedanjega znanja. V ta namen naj bi se čimprej obnovili muzeji, knjižnice ter drugi učni pripomočki, kar je komisija podrobno preučila.

Benton se je v pismu Byrnesu o delu in načrtih komisije jako pohvalno izrazil ter dejal, da so se člani komisije posvetili isti nalogi, kateri se je posvetil tudi Byrnes, da bi namreč odstranili nevednost, nezaupanje ter nerazumevanje, ter na njihovo mesto postavili intelektualno in moralno solidarnost vsega človeštva.

»New York Times« piše: »Sodbe ne morejo popraviti zla, ki so ga storili ti močje svetu, prispevale pa bodo k pomiritvi vesti človeštva in na častno mesto postavile človeško dostojanstvo.« »New York Tribune« pravi: »Na nalogo, ki jo je izvedlo sodišče, lahko gledamo samo z globokim spoštovanjem.«

»Daily Mail« pa pravi: »Nürnberg je ustvaril nevaren precedent. Zaradi pomanjkanja primerne zaščite bi utegnile nekatere države slabo tolmačiti njegov pomen ter misliti, da bi odslej dalje lahko bili voditelji podlegle strani postavljeni pred sodišče in sojeni iz enostavnega razloga, ker so izgubili vojno.«

Po zaključku razprave so se zaveznike oblasti v Nemčiji znašle pred potrebo izvesti vrsto odločitev glede usode desetisočev nacistov, ki so začasno zaprti iz varnostnih razlogov. Pričakovali so, da bo Nürnberška razsodba proti »zločinskim organizacijam« služila kot pravna podlaga za končno veljavno rešitev vseh primerov, bodisi da so priporniki vojaški voditelji, člani SSoddelkov, visoki uradniki nacistične vlade in člani nacistične stranke, ki so zavzemali visoke položaje. V številnih primerih so ta namen dosegli, ne pa v vseh. Videti je, da bo moral zavezniki nadzorstveni svet izvesti tri odloke večjega pomena: 1. ali bo kazalo uvesti splošni sistem obstoječih zakonov na ameriškem področju, ki zadeva člane zločinskih organizacij in izvajanje prepusti nemškimi sodiščem v skladu z zgoraj omenjenimi zakoni; 2. ali bi pooblastili Nemce, da raztegnejo enake ukrepe nad nacistične zločince iz predvojne dobe; 3. ali bi izvedli varnostne ukrepe po posebnem sporazumu proti odgovornim članom, ki pa niso zločinci v okviru nacistične politične, vojaške, upravne in gospodarske hierarhije.

V vsakem primeru bi morali najti rešitev če hočejo doseči namen zaveznike zasodbe.

Upanje v ugoden razvoj na Kitajskem

Po časopisnih vesteh so funkcionarji Združenih držav izrazili mnenje, da je na Kitajskem kljub državljanski vojni in majhni verjetnosti za neposredni sporazum še mogoča ureditev.

Kljub odpoklicu komunističnega zastopnika generala Čou En Laia z mirovnih pogajanj v Nankingu poročajo, da Združene države upajo, da sta dva meseca bojev lahko preprečila obe strani, da nobena ne bo mogla doseči svojih smotrov z nasiljem in bodo tako lahko prevladali razlogi za kompromis, ki jih je predložil posebni ameriški odposlanec general George C. Marshall.

Po nekaterih vesteh komunisti mislijo, da bodo mogli lažje doseči svoje smotre s sodelovanjem v vladi, ne pa da se vladi odtujujejo in se zatekajo k orožju. Opazovalci mislijo, da predstavlja očitno pomanjkanje sovjetske pomoči komunistom, general Marshall in njegov mirovni program za komuniste upanje za vstop v vlado in za soudeležbo pri mirni obnovi države.

General Čou En Lai je po nekaterih vesteh izjavil, da bi se ponovno udeležil mirovnih pogajanj, če bi generalisim Čang-kajšek ponovno sklical vojaški odbor treh, v katerem bi bili general Marshall, zastopnik kitajske vlade in zastopnik komunistov. Po zadnjih vesteh je generalisim pristal na ta načrt in general Marshall je Čou EnLaiu poslal pismo, verjetno s povabilom za vrnitev. Odbor so ustanovili januarja, da bi dosegli premirje v državljanski vojni, toda od junija dalje ni imel zaradi sporov med Kuomintangom in komunisti nikakega dejanskega vpliva.

Svet ne želi več vojne

Ameriški zunanji minister James Byrnes je v govoru, ki ga je imel v Parizu, izjavil, da se popolnoma strinja z maršalom Stalinom, da ni nikake neposredne nevarnosti za vojno. Dodal je: »Upam, da bo ta izjava napravila konec neupravičenim obtožbam, da skuša kakšna država ali skupina držav obkoliti Sovjetsko zvezo ali da mislijo to odgovorni voditelji Sovjetske zveze.«

»Mislim, da noben odgovoren funkcionar nobene vlade ne želi vojne. Svet je imel dovolj. Težava pa je v tem, da čeprav noben narod ne želi vojne, narodi utegnejo izvajati politiko ali smernice, ki vodijo do vojne. Narodj lahko težijo za političnimi in gospodarskimi koristmi, ki jih ne morejo doseči brez vojne. Če se torej želimo izogniti vojni, moramo obžalovati ne samo vojno, temveč tudi stvari, ki vodijo do nje.«

Byrnes je govoril na kosilu, ki ga je njemu na čast priredil pariški »American Club«. Izjavil je, da je Amerika ponosna na prispevek, ki ga je dala v obeh svetovnih vojnah.

»Toda Amerika ni tako ponosna na politično smer, po kateri je hodila po zmagi leta 1918. Od Pearl Harborja se je Amerika prekasno naučila, da je svet nedeljiv ter da se od tega trenutka ne more izolirati.«

»Amerika je tokrat odločena, da se ne bo povlekla v politiko izolacije. Tokrat smo odločeni za sodelovanje pri ohranitvi miru. Politiko, ki jo je pričel predsednik Roosevelt, skladno nadaljuje njegov naslednik predsednik Truman. Slednji je vztrajno vzpodbujal, naj bi v osvobojenih ozemljih in bivših sovražnih državah Evrope praktično uvedli politiko, o kateri so se voditelji vlad na Jalti sporazumeli na predlog Roosevelta.«

berška razsodba proti »zločinskim organizacijam« služila kot pravna podlaga za končno veljavno rešitev vseh primerov, bodisi da so priporniki vojaški voditelji, člani SSoddelkov, visoki uradniki nacistične vlade in člani nacistične stranke, ki so zavzemali visoke položaje. V številnih primerih so ta namen dosegli, ne pa v vseh. Videti je, da bo moral zavezniki nadzorstveni svet izvesti tri odloke večjega pomena: 1. ali bo kazalo uvesti splošni sistem obstoječih zakonov na ameriškem področju, ki zadeva člane zločinskih organizacij in izvajanje prepusti nemškimi sodiščem v skladu z zgoraj omenjenimi zakoni; 2. ali bi pooblastili Nemce, da raztegnejo enake ukrepe nad nacistične zločince iz predvojne dobe; 3. ali bi izvedli varnostne ukrepe po posebnem sporazumu proti odgovornim članom, ki pa niso zločinci v okviru nacistične politične, vojaške, upravne in gospodarske hierarhije.

V vsakem primeru bi morali najti rešitev če hočejo doseči namen zaveznike zasodbe.

V prvih treh mesecih odposlanstva je general Marshall utegnil zaključiti tri temeljne sporazume ter vpovstaviti v Peking kitajsko-ameriško poveljstvo treh za izvedbo teh sporazumov. Prvi sporazum je bil odlok o premirju, ki so ga izdali januarja. Drugi sporazum je bila obnova zvez v februarju. Tretji sporazum pa je bila pogodba za vojaško reorganizacijo, po kateri bi bila kitajska vojska po preteku enega leta sestavljena iz 90 nacionalističnih in 18 komunističnih divizij. Te sporazume so prekršili zaradi neprestanih obojestranskih sumičenj in nezaupanja. Kakih 25 odposlanstev za premirje se trudi na vse mogoče načine, da bi preprečili razširjenje državljanske vojne.

Po poročilih se general Marshall neprestano trudi za ustanovitev državnega sveta, v katerem bi bile različne stranke, kakor Kuomintang, komunisti, demokratska zveza, mladinska stranka in nepolitiki. Državni svet bo omogočil komunistom, da podredijo svoje čete koalicijski vladi, namesto Kuomintangu.

Komunisti nočejo voditi političnih pogajanj s Čang-kajšekom dokler generalisim ne bo ukazal splošnega premirja. Generalisim pa baje nasprotno trdi, da mora biti politični mir vpovstavljen pred vojaškim premirjem. Čou En Lai je baje izjavil: »Komunisti ne zahtevajo pomoči Združenih držav. Zahtevajo samo, da Združene države pomagajo Kuomintangu pri vzpostavitvi miru, miru, ki bo ustvaril koalicijsko vlado, v zvezi s katero so komunisti že pristali na to, da skrijajo svoje čete na šestino celotne kitajske vojske.«

PEPPER, WALLACE, MORGENTHAU — »VELIKI TRIJE« OPOZICIJE?

Izgleda, da so trije znani ameriški politiki odločeni povzeti boj za zunanjo politiko Združenih držav v Rooseweltovem duhu, kakor se je izrazil Morgenthau. Nekaj dni po svoji odstavitvi kot minister za trgovino, so črtali Wallacea z liste govornikov demokratične stranke, kar je praktično isto kot prepoved govorov. Isto se je zgodilo s senatorjem Pepperjem, ki je na isti način kakor Wallace, kritiziral zunanjo politiko Združenih držav. Tako Pepper kakor Wallace sta izjavila, da bosta vključ temu vodila boj naprej.

Tretji, vodilni ameriški politik, ki je spadal k tesnejšim sodelavcem Roosevelta in nastopa sedaj javno proti zunanji politiki Združenih držav, je bivši finančni minister Morgenthau. Morgenthauova glavna kritika velja ravnanju z nemškimi vprašanjem.

Proces proti nadšk. Stepincu

Vatikanska oddajna postaja je objavila »takoimenovano protestno noto Vatikana«, v kateri zavzema svoje stališče napram procesu proti katoliškemu primasu Jugoslavije, nadškofu dr. Alojziju Stepincu. »Od začetka procesa«, pravijo v noti, »je zahajalo v zagrebško katedralo toliko vernikov, ki molijo za nadškofa, da je izdala policija povelje, v katerem je prepovedano vsako zbiranje več kakor petih oseb v bližini kake cerkve. Za izpolnitev tega ukaza je odgovoren kler.« V noti protestirajo tudi proti temu, da jugoslovanski tisk ni naštel dobrih del, katera je storil nadškof med nemško zasedbo, ko je pomagal Židom, pravoslavnim Srbom in tudi družinam komunistov, kateri imajo sedaj visoke službe.

Drobne novice

Iz uradnega vira so izvedeli, da je Sovjetska zveza po sedemmesečni zakasnitvi sporočila svoje uradno stališče do osnovnih načel v zvezi z ustanovitvijo oboroženih sil Združenih narodov. Visoke vojaške osebnosti so pripomnile: »Končno so se Sovjeti odločili«, ter dodale, da je vojaški odbor po 7 mesečnem odlogu pričel z resnim delom.

Iz Washingtona javljajo, da je ameriška vlada sporočila Neruju, šefučasne indijske vlade, da je pripravljena vzpostaviti z njegovo vlado diplomatske stike. Vest pravi, da še niso izvršili izmenjave veleposlanikov, ker morajo še izbrati moža, ki bi bila primerna za ti mesti.

Petindvajset britanskih pisateljev, znanstvenikov in drugih znanih kulturnih delavcev je poslalo brzojavko bivšemu ameriški ministru Wallaceju zaradi njegove izjave o nevarnostih mednarodnega položaja. V tej brzojavki pravijo: »Želimo izjaviti, da podpiramo vse pozitivne korake za utrditev svetovnega miru in za zgraditev novega sveta brez bomb, ki bo nastal na temelju skupnih naporov med vojno.«

Poročevalec ameriškega zunanjega ministrstva je naznanil, da so dali poslaniku Združenih držav v Beogradu, g. Pattersonu, navodila glede nadaljnjih pogajanj za ponovno vzpostavitev uradov ameriške obveščevalne službe v tem mestu. Podrobnosti navodil niso objavili.

Kakor poročajo, je zaprosil britanski ministrski predsednik Attlee Trumanovega zastopnika v vladnem odboru, Henryja Građyja, da sporoči Trumanu, da bo Velika Britanija pristala še ta mesec na priselitve v Palestino, če bi Združene države Amerike sprejele načrt federativne države.

V grških vladnih krogih se je izvedelo, da se bo končala britanska vojaška uprava na Dodekaneških otokih še pred koncem tega leta. Postopoma se bodo podali grški uradniki na Rodos in druge otoke, da prevzamejo tam upravo. Uradno so sporočili, da bo obiskal grški kralj Jurij 26. oktobra Saloniki.

V svojem govoru pred letno skupščino konzervativne stranke je bivši britanski ministrski predsednik g. Winston Churchill ostro zavrnil politiko Attleejeve vlade in pokazal posebno na indijski problem in naraščajoči vpliv Sovjetske zveze v zunanji politiki. Nadalje je obtožil Churchill delavsko vlado, češ, da je žrtvovala skupnost britanskega naroda, ki se je tako izkazala med vojno, iz strankarske političnih razlogov.

Kakor je sporočil Moskovski radio, je dosegla, izmed marksističnih del, najvišjo naklado Stalinova knjiga o zgodovini bolševistične stranke. V osmih letih so izdali nič manj kakor 31.500.000 izvodov.

Glavna skupščina mednarodne avtomobilske zveze (FIA) bo v ponedeljek 13. oktobra. Zastopani bodo avtomobilski klubi sledečih držav: Egipta, Belgije, Brazilije, Čile, Danske, Finske, Francije, Grčije, Velike Britanije, Irske, Italije, Monaka, Luksenburške, Nizozemske, Norveške, Avstrije, Palestine, Poljske, Švice, Švedske, Češkoslovaške, Madžarske in Združenih držav Amerike.

Ciklon, ki je divjal 24 ur nad Azori, je povzročil ogromno škodo. Žrtve, katere je presenetil vihar na odprtem morju segajo že na 150. Škoda znaša več milijonov Escudos. V pristanišču Pota di Gade je vihar pognal iz pristanišča več vlačilcev z brzino 150 km na uro in jih deloma poškodoval in deloma potopil. Pomembno škodo sporočajo tudi z letališča Santa Maria, katero so Amerikanci zgradili v oporišče za promet na Atlantiku. Panika med prebivalstvom se ne da opisati. Na Sao Miguelu je vihar izkoreninil 100letna drevesa.

Britanski minister Hynd, ki je bil nekaj dni na Dunaju, je izjavil na neki tiskovni konferenci, da bi bil načrt razdelitve Avstrije v nasprotju z britansko politiko. General Kurasov, vrhovni poveljnik sovjetskih čet v Avstriji je rekel pri nekem nagovoru na Dunaju: »Tu pa tam se bavijo politiki z potrebo delitve Avstrije. Ti politiki se izdajajo kot branilci Avstrije. Zavoljo svojega imperijalizma so celo pripravljivi vreči Avstrijcem na zapadu nekaj ducatov milijonov dolarjev. Pravi interesi teh politikov nimajo s pravimi interesi avstrijskega prebivalstva ničesar skupnega. Tudi vrhovni poveljnik francoskih zasedbenih čet v Avstriji, general Bethouart je močno omejil načrte glede ustanovitve bloka Württemberg, Baden, Bavarska in Zapadna Avstrija.«

Vrtnarstvo na kmetih

Saj ni, da bi rekel, da kmečke domačije ne bi imele nič smisla za vrtnarstvo. Taka trditve bi bila krivična. Če greš po naših vaseh, boš skoraj pri sleherni hiši našel nekje v bližini ograjen vrtič, slavno znani in v narodnih pesmih opevani koroški »harteljc«. V njem imajo brhka slovenska dekleta na Koroškem svoje cvetice, ki jih s skrbno roko negujejo in so nanje ponosna. Kadar je bilo v dekliskem srcu polno bridkosti, so po besedilu narodne pesmi »rože v hartlino žavuvale.« Med rožami vseje skrbna roka tudi nekaj zelenjave. Ali za zelenjavo imajo po kmetih ljudje prav gotovo premalo smisla. Vrtovi so večji del majhni, prav za prav v glavnem za cvetice; zelenjava je notri le kot nekaj gostač ali osebenjek.

Zadnji bi bil, ki to pišem, da bi rekel: »Vrzite iz vrtov rožice in obdelajte ga za vrtno zelenjavo.« Tega nočem reči. Le gojite, slovenska dekleta, svoje cvetke in bodite nanje ponosne! Ljubezen do cvetic kaže na blago srce in na čiste misli in želje. Nekaj drugega bi rad poudaril. To namreč, da vrtove po možnosti razširite in povečajte, in v njih gojite v večjem obsegu kot doslej tudi vrtno zelenjavo. Če harteljca ni mogoče razširiti, pa odberite na njivi primerno mesto, ga vrtnarsko obdelajte in pognojite ter nasadite in nasejajte z zelenjavo. Kajti zelenjava je važen sestavni del človeške prehrane, ali vsaj biti mora. Znano je, da je posebno v zelenih — se pravi v zelenem stanju zaužitih vrtnih pridelkih mnogo sestavin, ki jih organizem potrebuje. Med nje štejemo razne vitamine, katerih je ravno v zelenjavi razmeroma zelo veliko. Razen tega je pa dobro pripravljena zelenjava imenitno osvežilno in okrepilno sredstvo, ki se ga po kmetih mnogo premalo poslužujemo.

Pred nekaj dnevi sem na železnici nalezl na starega znanca. Ko se je približevala njegova postaja, je s težavo izvelkel s police v vagonu velik nahrbtnik, ki je bil poln različnih dobrot — vsaj jaz sem si tako mislil. Nisem ga seve hotel vprašati kaj prenaša, da bi ga morda ne spravil v zadrego. Saj veste, kako je dandanes z nahrbtniki in podobno robo! Ali mož je sam čutil potrebo, da mi vsebino debelega nahrbtnika pojasni in iz svojih misli prežene vsakršno domnevanje in sumničanje, ki bi mu delalo krivico.

»Veš, na deželi stanujem s svojo družinico, pa nimam nič možnosti, da bi si bil letos mogel sam pridelati kaj zelenjave. Iskal sem jo pri okoliških kmetih. Ali misliš, da kaj imajo? Kaj še! Komaj zase, ali pa še tega ne. Saj se skoraj nič ne pečajo z zelenjadnim vrtnarstvom. Jaz sem divji na zelenjavo. Rad imam paradižnike, da bi se stebel zanje; tudi kolerabice so mi močno všeč. In pa razne salate! Brez njih si sedaj ne morem misliti primernega kosila ali večerje. Kaj mi je preostalo drugega, kakor da uberem pot pod noge in nosim zelenjavo iz Celovca. Ali se ne sliši čudno? Kaj hočeš! Je že tako na tem svetu...«

Tako nekako je nehal, si z mojo pomočjo oprtal težki nahrbtnik s paradižniki, ohrovtom, cvetačo in podobno jedajo na ramena in se komaj zrinil skozi vrata na prsto. Ostal sem v kupeju sam in začel o stvari razmišljati. Ali je treba, da je »tako na svetu?« Prišel sem do sklepa, da ni treba.

Zakaj bi na kmetih zelenjadnemu vrtnarstvu ne posvečali nekaj več pozornosti? Naše vprašanje je v prvi vrsti namenjeno ženskemu svetu: ali bi se ne izplačalo za lastno prehrano pridelovati več različne zelenjave? Saj mora vsaka gospodinja priznati, da je brez zelenjave hrana vendar zelo enolična. Čeprav je izdatna, ji vendar nečesa manjka: takih jedi, ki vse drugo napravijo še posebej slastno in okusno. Prijetna sprememba pospešuje tek, kar pa človeku tekne, mu več zaleže kakor pa tako živilo, ki ga le s težavo požira. Zlasti zgodnja spomladanska zelenjava je posebno dobrodošla. Takrat je za spremembo v prehrani največja stiska — kako človeka osveži n. pr. zgodnja salata ali vsaj dober radič ali motovilec!

Da bo prihodnje spomlad zgodaj kaj zrastle na vrtu, moramo za to že v jeseni skrbeti. Najprej je treba določiti, koliko zemljišča in katero zemljišče bomo porabili za vrtno pridelko. Vsi vemo, da je za vrt potrebna najboljša zemlja. Če tedaj zadosti velikega vrta nimamo, ga bomo ali razširili, ali pa odbrali za zelenjavo rodoviten del njive kje v bližini hiše in po možnosti v takem kraju, kjer je blizu voda za zalivanje. Kmetije imajo itak svoje »zelnike«, ki so posebno dobro pognojeni in skrbno obdelani. Toda zelnik naj ne bo namenjen samo zelju, po katerem ima ime, ampak naj služi za pridelovanje vse vrste zelenjave, od zgodnje pomladi do pozne jeseni.

Za zgodnje pridelke moraš zemljo na zelniku pripraviti že to jesen. Spomladansko

obdelovanje je prepozno, ker se zemlja spomladi dolgo ne osuši in ne ogreje toliko, da bi bila sposobna za obdelavo. Razen tega je pa jesensko oranje in štihanje zemlje potrebno zato, da zimski mraz lahko napravi svoje: ko grude zmružejo in se tajajo, razpadajo in se rahljajo. To zelo koristno delo moramo zmružiti na vsak način omogočiti, ker izboljšuje kakovost zemlje. Prekopana zemlja lahko čez zimo sprejema vase večje množine vlage in si nabere potrebno rezervo za suhe čase.

Razume se, da moramo zemljo pognojiti s hlevskim gnojem. Hlevski gnoj se počasi razkaja. Spomladansko gnojenje na težkih zemljah bi tisto leto malo zaleglo, ker gnoj še ni v zemlji toliko razkrojen, da bi ga rastline lahko izkoriščale. Na zelo lahkih zemljah je pa z dobrim gnojem skoraj boljše gnojiti spomladi. Gnoj podorjemo bolj plitvo (ne globlje kot 20 cm), da more do njega zrak, ki pospešuje razkroj. Za vrt uporabljamo le najboljše gnoj, ki je dovolj uležen in zrel, svež hlevski gnoj bi prej škodoval kot koristil.

Kdor ima popolnoma zrel in dobro pripravljen kompost, bo vrtu pognojil s tem gnojilom, ki je za vrtove prav primerno. Dober kompost učinkuje takoj in izredno

izboljšuje rodne lastnosti zemlje. Z njim gnojimo spomladi.

Ker komposta po kmetih ni, bo treba uporabljati hlevski gnoj. Da bodo uspehi boljši, svetujemo gnojiti vrt s konjskim, ovčjim in kokošjim gnojem. Ta vrsta gnoja se najhitreje razkaja. Pri razkrajanju se razvija toplota, ki je spomladanskim zgodnjim rastlinam zelo potrebna. Ravno za konjski gnoj pa vemo, da je najbolj »topel«. Zato ga vrtnarji uporabljajo za tople gredice (Mistbeet). Slabši je goveji gnoj, ker počasneje razpada in razvija manjšo toploto. Najslabši je pa svinjski gnoj, ki je najbolj mrzel in najmanj zaleže.

Mnogi mislijo, da je za vrt najboljše gnojilo stranišnik. Toda motijo se. Ne samo, da je z njim gnojena zelenjava slabše kakovosti in da je s takim gnojem možen prenos okužbe (v človeških izločkih je lahko vse polno kužnih kali!), stranišnik zemljo zapacka in zbije, razen tega pa vrtno rastline slabo izkoriščajo njegove hranilne snovi, ker ne vsebuje skoro nobene fosforne kisline. Stranišnika torej ne bomo porabljali za gnojenje naših vrtov!

Ko smo zemljišče preorali ali prekopal, brazd ali grud nič ne drobimo. Brananje bomo torej opustili. Ta opravke prepustimo zimskemu mrazu, on ga bo izvršil najbolje.

Kompost

Oni dan sem šel po cesti in gledal zanimiv prizor. Orali so njivo, ki je s koncem segala skoro čisto do ceste. Med cesto in njivo je pa ležal precej dolg in kakega pol metra visok kup cestnega blata, ki je pa bilo že staro in popolnoma posušeno. Ker je ratar prioral do konca njive ob cesti, je moral plug vzdigovati čez to oviro.

Ustavim se in povprašam: »Zakaj pa kupa ne spravite s poti? Saj vas vendar zelo ovira pri delu!«

Začuden me pogleda oni, ki je drvaril in odvrne: Kam pa hočem s tem blatom? Cestar ga je ravno pred mojo njivo napeljal; mu moram reči, naj v prihodnje spravi to nesnago kam drugam.

Jaz pa na to: »Na kmetijski šoli sem svoj čas videl, kako so iz cele okolice vozili blato skupaj. Kjer koli so v bližini strgali cesto, se je šola zanimala za blato. Kaj pravite, zakaj so to delali?«

»Tega pa ne morem vedeti. Zdi se mi pa, da so ti v kmetijstvu učeni gosposki ljudje včasih dovolj nespametni. Ukvarjajo se s takimi stvarmi, ki se izkušenemu in praktičnemu človeku zdijo neumne. Mislim, da je bilo tako tudi s tisto vožnjo cestnega blata.«

»Ni tako, dragi moj! Ali ste že kdaj slišali kaj o kompostu? Slovensko se mu pravi »mešanec«, ker je res mešan iz vseh mogočih odpadkov in smeti. Cestno blato so vozili na kompost in z njim to gnojilo predelavali. V cestnem blatu je vendar nekaj snovi, ki imajo gnojilno vrednost. Katero snovi bi to bile, kaj se vam zdi?«

Mož je nekoliko pomislil in odgovoril: »Ne rečem, da bi se na cesti, kakor je tale, ne zbrali živalski odpadki. Po njej gonimo krave na pašo in veliko vozimo z živinsko vprego.«

»Vidite«, pravim na to, »ti živalski odpadki se pomešajo na cesti s prahom in iz njih in še druge nesnage, ki se nabira na cesti, nastaja cestno blato. V cestnem prahu je apno in druge rudninske snovi. Vse to rastlinam pri razvoju prav pride. Zato pa je cestno blato prav dober sestavni del komposta. In zato so ga na kmetijski šoli pobirali po vsej okolici in ga vozili na kompostišče. Ali pri vas nimate komposta?«

»Tega pa nimamo!«

»Ali se vam ne zdi, da spada h kmečkemu gospodarstvu tudi kompost? Kam pa mečete različne odpadke, recimo smeti iz hiše, dvorišča, iz skednja? In kam odlagata na primer gnil krompir ali peso ali repo ali sadje?«

»Vse to mečemo pri nas na gnojišče, kamor spada.«

»Ojej, to ni prav!«

»Zakaj bi pa ne bilo prav? Kar pomnim, delamo tako, pa je bilo do sedaj vedno prav.«

»Seveda je bilo, ko pa niste vedeli, odkod in zakaj imate tako zapleveljene njive. Tudi nemara niste vedeli, zakaj vam rad gnije krompir in druga prstnina. Z gnojem ste na njivo vozili tudi plevelno seme, bolezenske kali in druge škodljive stvari, ko ste s takim gnojem gnojili sadnemu drevju, ste pod drevesa polagali gnilobne bakterije, da so imele čim krajšo pot do sadja.«

Možu se je zdelo, da bi jaz utegnil imeti prav. Nič ni več rekel, samo poslovil se je s »Srečno« in pognal. Da bi bil pritrtil, mu pač ni dopuščal kmečki ponos,

Ruda

V nedeljo, 29. septembra so naša dekleta uprizorila igro »Pri Gospodi«, ki so jo s sodelovanjem pevcev izvrstno izvedle. O dobrem uspehu so pričali tudi zadovoljni obrazi številnega občinstva.

Dne 1. oktobra se je poročil Stadler Hubert, Zidej po domače iz Srednje vasi. Za ženo je vzel Doro Marktl iz Smiklauza. Poročal je č. g. Franc Brumnik, župni upravitelj v Pliberku. Navzoč je bil tudi nevestin stric č. g. Niko Marktl, župnik v Rožeku.

V narodnem oziru moramo pripomniti, da v naši občini še ni umrl duh nacizma. Najbližji so mu žal renegati, ki pozabljajo svoj rod.

Poročilo o prvem avstrijsko-ruskem kongresu

Prvi kongres avstrijsko-ruskega društva za kulturne in gospodarske odnose se je vršil pod častnim varstvom dunajskega župana generala dr. Theodor Körnerja. Iz Koroške so se kongresa udeležili sledeči gospodje: zvezni svetnik Hans Grosauer, Franz V. Legat in dr. Manfred Lorenz od deželne vodstva, kakor tudi zastopniki vseh okrajnih mest, gospodje Adolf Baumgartner za Spital, Franz Knotzer za Smohor, Sepp Scherr za Beljak, Wilfried Mifzinger za Feldkirchen, Hans Hirtner za St. Vid, dr. Martin Zwitner za Celovec, gospa Johana Rapold za Velikovec in Hans Stockmair za Volšperk. Okraj Lienz ni bil zastopan radi nenadnega obolenja gospoda dr. Hans Grossa.

Kongres se je pričel dne 26. septembra z otvoritveno proslavo, pri kateri je imel župan dr. Theodor Körner otvoritveni nagovor. Predsednik društva dr. Hugo Glaser je prečital poslanico zveznega prezidenta. Nato so imeli nagovore zastopniki demokratičnih strank, vzgojni minister dr. Felix Hurdes, podžupan dr. Paul Speiser in svetnik Narodnega odbora Ernst Fischer ter iz svojega svetovnega nazora povdaril pomen odnošajev Avstrije s Sovjetsko zvezo. Ob koncu je imel nagovor zastopnik društva za kulturne odnose z inozemstvom g. profesor Wasietzki. General Sinjev je podal pozdrave sovjetske armade. Nato so sledila večdnevna zborovanja, prireditve in predavanja.

Vrt in gospodinja

Prav malo kmečkih domov je pri nas v Sloveniji, ki ne bi imeli poleg hiše hišnega vrtička z razno zelenjavo. Marsikdo bi si morebiti mislil, čemu je na kmetih potreben še vrt, saj gotovo kmetu ne manjka njiv, kjer bi zelenjava prav tako uspevala, ter bi ne bilo treba ob obilici drugega dela skrbeti še za vrt. Tak človek gotovo ne pomisli, da so njive skoro vse bolj ali manj oddaljene od poslopj in tu nam pomaga vrt. Koliko časa in koliko nepotrebnih korakov si gospodinja prihrani, če ima vso za kuhanje potrebno zelenjavo takoj pri roki kadar jo rabi. Tu ima tudi tople grede, kjer goji zgodnje sadike za raznovrstno zelenjavo, kot n. pr.: kapusnice, paradižnike, salato itd., ter jih lahko mnogo boljše oskrbuje, če jih ima blizu. Tudi otroke lahko najlepše navaja k delu na vrtu. Izroči naj jim v oskrbo grede in jim da potrebne orodje, da jo sami obdelujejo. Z pridelkom naj razpolagajo sami. Tako jim vzbujajo veselje do dela in otroci se bodo še v poznejših letih z veseljem spominjali na svoj vrtiček.

Naj omenim še cvetice. Kje naj bi jih druge dobili, da si z njimi okrasimo dom, če ne z vrtov, ki jih oskrbuje verna gospodinja.

Končno pa je lepo urejen in dobro uspevajoč vrtiček največje veselje gospodinj in domačih deklet, saj je to uspeh njihove lastne marljivosti in njihovih pridnih rok.

gnojlišče. Prav tako pepel, ki je posebno dragocena sestavina komposta, saj vsebuje drevesni pepel 6 do 10% kalija in 30 do 35% apna. Prav tako vse smeti, usnjeni odpadki, roževina itd. Dobro je vsem takim sestavitvam od časa do časa primestati malenkost hlevskega gnoja in zemlje. Prav posebno odlična sestavina komposta je stranišnik (fekalije) iz greznice (Senkgrube), ki ga v druge namene ne kaže uporabljati. Stranišnik vsebuje lahko razne infekcijske klice in ga rastline v prvotni obliki ne izkoriščajo dobro, ker mu skoro popolnoma primanjkuje fosforne kisline. Zato si velja zapomniti, da bomo v bodoče stranišnik najboljše izkoristili v gospodarstvu, če ga ne bomo uporabljali za direktno gnojenje, marveč ga bomo primestovali kompostu. Da spada na kompost tudi cestno blato, smo povedali že v uvodu,

Dalje sodijo na kompost drobni odpadki vej, listja in drugega dračja, ki ga nagrabimo po sadnih vrtovih in drugod. Tudi kuhinjski odpadki, v kolikor niso porabni za krmilo, se mečejo na kompostišče, ne pa na

Kreditne zadruge

Svoj čas smo v našem listu o kreditnih zadrugah že nekaj napisali. Vprašanje teh zadrug je pa tako važno za slovenskega kmeta, da moramo o njih še marsikaj povedati, kar bo našim ljudem samo v korist, če bodo vedeli in se po tem ravnali.

Moderno gospodarstvo nujno potrebuje kredit. To se pravi: kakor vsak drug gospodarstvenik, tako tudi kmet pride večkrat v položaj, da gospodarstvo nujno potrebuje denarja za kakor koli koristni načrt; kmetu je treba denarja za kakšno potrebno popravilo ali nakup gospodarsko donosnega predmeta (n. pr. zemljišča ali kmetijskega stroja ali kaj podobnega). In kaj rado se primeri, da ravno takrat ni denarja, ko bi ga gospodar najbolj potreboval. Kaj napraviti? Treba je denar vzeti na posodo, ali z drugo besedo, treba je vzeti kredit.

Tako je v gospodarstvu bilo in bo. Če moraš denar imeti, ga pač moraš vzeti na posodo. Pri tem pa ni vseeno, kdo ti denar posodi. Pri posojilu sta važni zlasti dve stvari: prvič višina obresti, ki jih zahteva posojilodajalec, drugič pa rok vračila in način odplačevanja. In prav zaradi obresti in načina odplačevanja je že marsikak vaški mogočnjak pogal marsikaterega kmeta z njegovega grunta. Saj je znano, da so pred ustanavljanjem hranilnic in posojilnic vaški oderuhi posojali kmečkimi ljudem, ki so bili v stiski za denar, po strahotnih obrestih. V par letih je bilo zaradi ogromnih obresti dolga še enkrat toliko. In ko je oderuh videl, da je njegov dolžnik ravno v takem gospodarskem položaju, da mu dolga nikakor ne more ta čas vrniti, ga je hipoma pozval, naj dolg z obrestmi vred takoj vrne. In posledice? Dolžnik zelo naraslega dolga sploh ni bil v stanu plačati. Upnik ga je gnal pred sodišče in domačija je prišla na dražbo. Po navadi je tak grunt kupil upnik sam. Na ta način je prehajalo v oderuhove roke eno slovensko kmečko posestvo za drugim, prejšnji lastniki in njih družine so pa morali z beraško palico po svetu ali so pa po oderuhovi milosti smeli še ostati v hiši in mu tlakó delati. Tako je mnogo prej samostojnih kmetov prišlo v odvisnost vaških magnatov, ki so bili še največkrat tujega rodu.

Dandanes se to sliši kakor bajka iz davnih časov, pa je vendar od tedaj preteklo komaj nekaj nad petdeset let. Kadar človek ni v nevarnosti, kaj rad pozablja na svojega rešitelja. In tako je tudi z našim kmetom in njegovimi kreditnimi zadrugami. Kako jih dandanes rad podcenjuje in omalovažuje, ko mu trenutno ni treba njihove pomoči! Ali ene stvari ne sme naš kmet nikoli pozabiti. Da se kaj lahko prav kmalu pojavijo časi, ko bo spet za denar zelo trda. In prav lahko se marsikom primeri, da bo moral iskati pomoči ravno pri domači zadrugi, ki jo sedaj v nič devlje.

Meni se zdi, da je pameten tisti gospodar, ki daleč naprej gleda in računa z možnostmi, o katerih se danes nikomur

ni ne sanja. In prepričan sem, da gospodarsko modro ravnajo tisti kmetje, ki že danes resno računajo na gospodarsko krizo, ki se bo v večji ali manjši obliki prav gotovo pojavila takrat, ko bo kmetijskih pridelkov na trgu preveč. Za tiste čase je modro pripravljati vse potrebne ukrepe, kako si bodo kmetje kot poklicna in gospodarska enota sami pomagali iz trenutne stiske. Kajti, ljubi kmet, če te bo v stiski reševal trgovec ali bankir, se ti bo prav gotovo slabo godilo. Pomagati si boš moral pač sam! Kako? To je ravno vprašanje.

Kjer imate domačo hranilnico in posojilnico, jo varujte in negujte, kakor punčico v očesu. Vaša je ta posojilnica! In to je veliko vredno. Kako se ti bo zdelo, če boš v sili iskal kredita po tujih denarnih zavodih?

Kjer pa svojih hranilnic in posojilnic še nimate, boste zelo modro ravnali, če takoj mislite prav resno na ustanovitev. Po toči zvoniti je prepozno, pravi naš pregovor. Kadar boste že v gospodarskih težavah, bo prepozno začeti šele z ustanavljanjem. Vsaj vse je treba že sedaj tako daleč urediti, da v primeru potrebe, posojilnica lahko takoj začne z obratovanjem.

Vem, kako ljudje modrujejo: sedaj ustanovljati posojilnico, bi bil nesmisel. Kdo bo pa nesel svoj denar v posojilnico! Res živimo trenutno v takem položaju, ko je vse negotovo. Ali računati moramo s tem, da se bodo časi lahko hitro spremenili. Pa tu-

di danes ne bi ravnal nespametno, kdor bi denar hranil v posojilnici. Če nas vsi znaki ne varajo, svetovni denarni zavodi ne bodo dopustili, da bi po posameznih državah denar propadel, kakor se je zgodilo po prvi svetovni vojski. Taki pojavi namreč škodujejo urejenosti svetovnega gospodarstva, zato niso dobrodošli odločilnim denarnim gospodarstvenikom.

Najbolj pripravne in za kmečke razmere najbolj ustrezajoče so posojilnice Raiffeisenovega sistema. One dajejo zelo cenen kredit, ker imajo majhne režijske stroške. Posojila nudijo navadno na o s e b n i k r e d i t, to se pravi na zadolžilnico, katero podpišeta poleg dolžnika še dva, plačila zmožna poroka. Rok za vračilo je po navadi srednji, po dogovoru.

Te posojilnice so zaradi tega tako pripravne, ker je vse delo upravnega in nadzornega odbora zastoj, brezplačno. Delokrog posojilnice je majhen, tako da vsakega posojiljemalca tako rekoč vsak član upravnega in nadzornega odbora največkrat osebno pozna. Zato je pa tudi vanje naložen denar res v dobrih rokah. V predpisih imajo določbo, po kateri sme upravni odbor dajati posojila samo v gospodarsko donosne nameene, torej za napredek gospodarstva, ne pa v potrošne namene.

Po vsem, kar smo o kreditnih zadrugah in njihovem pomenu povedali, bodo naši kmečki ljudje lahko spredeli, da je gospodarsko pametno, že obstoječe kreditne zadruge skrbno čuvati, pa tudi misliti pravočasno na njih ustanovitev, kjer jih nimajo. Gotovo bodo prišli časi — in morda kmalu — ko bodo ljudje zelo veseli svojih domačih denarnih ustanov.

O kmečkih poslih

Ko govorimo o socialnih razmerah na deželi, se moramo za hip pomuditi pri vprašanju kmečkih poslov. Ravno pri njih se neurejeni socialni položaj najjasneje kaže. Pri tej priliki se bomo dotaknili tudi kmečkih delavcev (dninarjev, pa tudi stalnih kmečkih delavcev).

Dandanes je dobilo ime hlapca ali dekleta na deželi tako slab glas, da moramo kmečkega posla skoro po pravici prišteti med one poklice, ki so na poklicni lestvici uvrščeni med najnižje poklice sploh. Na splošno velja danes med podeželsko mladino naziranje, da gre za kmečkega hlapca ali deklo pravzaprav samo tisti fant ali dekleta, ki si drugače na noben način ne more pomagati. Kdor koli pa le količkaj more, se prerine vsaj za hlapca v mesto. Bolje je namreč biti hlapec v mestu, in to iz različnih razlogov. Da v očeh podeželskih deklet velja mesto služkinje v mestu mnogo več, kakor pa mesto »kravje dekleta« na kmetiji, je tudi splošno znana resnica. In ta položaj se od leta do leta bolj in bolj slabša.

Nekatere vzroke za to naziranje smo že navedli v naših prejšnjih člankih o begu mladine z dežele. Spomnimo se na naše

razmišljanje o gospodarskih vzrokih za beg z dežele! Tam smo navedli, da je kmečko delo težko, človek je pri njem največ umazan, traja od ranega jutra do poznega večera, pa je razmeroma med najslabše plačanimi deli. Danes pa kratko preglejmo socialne vzroke! O socialnem zavarovanju za bolezen in za starost smo že govorili. Če velja privlačnost tega zavarovanja za kmečkega gospodarja samega in njegove družinske člane — koliko bolj vabljivo je tako zavarovanje za hlapca in deklo! Dokler to vprašanje ne bo za podeželske posle zadovoljivo rešeno, in dokler ne bodo v tem oziru nekako izravnani z industrijskimi delavci, bo uspešen boj zoper beg z dežele z drugimi sredstvi zelo težak.

Toda ni samo zavarovanje za bolezen in starost med socialnimi vzroki, marveč jih moramo omeniti še nekaj, da bo slika s te strani dovolj jasna.

Koliko smo že lepega slišali in brali o pravem in pristem rodbinskem razmerju, ki vlada — ali je vsaj nekoč vlada! — med kmečkim gospodarjem, gospodinjo in njuno družino, pa med njunimi posli. Prav veliko je bilo že povedanega o skupni skledi, iz katere zajema gospodar prav tako

kakor njegov hlapec, gospodinja prav tako kakor njena dekla. Še dandanes radi stavljamo razmerje med domačimi in posli na kmetih za zgled, kako naj bi bilo urejeno tudi razmerje med mestno gospodinjo in njeno služkinjo.

In koliko je bilo že lepega in vzpodbudnega napisanega o odnosih kmečkega posla do družine in kmetije, kjer dela in živi. Hlapec in dekla pravita gospodarju in gospodinji vedno: »oče in »mati«. Živina in orodje, zemlja in pridelki na nji niso last tega in tega kmeta, temveč je vse to »naše« in celo »moje«. Hlapec, ki orje s parom konj na njivi, pa nanese pogovor na konje, ne govori o njih drugače ko o »mojih« konjih; in dekla, ki razobeša perilo svoje gospodinje, katerega je oprala, ne pravi sosedu drugače, ko da obeša svoje perilo. Ti zgledi, ki so deloma resnični še danes, nam res zelo nazorno govorijo o pristem družinskem duhu, ki vlada med gospodarjem in njegovim pošlom. In ko zvečer vsi skupaj pokleknejo k skupni molitvi rožnega venca, jih to »žebiranje« duhovno veže v pravo notranjo, organsko skupnost, ki je več vredna kot vsi predpisi različnih odredb in paragrafov.

Resnica je: tako razmerje med domačo družino in posli je najboljšje jamstvo, da bo domačija prosperovala in da bo nad njo plaval tudi božji blagoslov. Kmet dobro ve, da je njegovo delo v veliki meri odvisno od božjega blagoslova; zato nanj mnogo da. Vendar pa v zadnjih desetletjih opažamo, kako se z vedno večjo naglico v kmečki duševnosti poraja čuden razkol: pristni kmet s svojo družino še vedno vneto prosi Boga za blagoslov in pridno moli, na drugi strani se pa bolj in bolj pogreza v pristni materializem. Kmet je »materialist« pravzaprav vedno bil in vedno bo. Toda ta njegov materializem ni tiste vrste, kakor ga učijo razni, moderni materialisti. Kmetov »materializem« je materializem vsakdanjega kruha, za katerega se peha v trudu in znoju od jutra do večera. Saj se vendar vedno ukvarja s samo »materijo«, s samimi snovnimi rečmi — kako bi potem ne bil neke vrste materialist! Posebno še, ker je njegova »materija« tako zelo potrebna za življenje vsakega človeškega bitja!

Toda kmet — mislim vedno predvsem na slovenskega kmeta, čeprav drugi niso nič boljši — se pogreza v oni drugi materializem. Na zunaj se sicer še kaže, kakor da bi se zanesljivo držal starih izročil in navad. Še vedno izpolnjuje svoje verske dolžnosti in vsak dan moli, ali to postaja vedno bolj samo navada brez notranje vsebine. V resnici se pa v notranjosti, v duši njegovi porajajo iz prejšnjega kmečkega materializma nove sile pristnega materialističnega mišljenja, ki z izpolnjevanjem verskih dolžnosti in z dnevno molitvijo ni več združljivo. Sedanji časi so nam odkrili v prav znatni meri zastor v kmetovo duševnost. In s strahom smo ugotovili in ugotavljamo, da je pri marsikateremu kmetu njegova miselnost zelo materialistična. Reči je treba, da vsi kmečki ljudje niso materialistično razpoloženi. (Dálje prih.)

10.

»Veš, jaz te ne sodim hudo. Nisi ti kriva, da se je tako zgodilo. Tinetu pa ne bom nikoli odpustil. Premalo sem ga takrat prerahljal.«

»Pustiva to stvar z mirom in povej kako je na Prtovcu. Kaj ti je Marjeta povedala?« Rotija je na vsak način hotela speljati pogovor na drug tir. Toda Jernej se ni vdal.

»Nisem prišel zato, da bi se o drugih menila«, je usekal. Kaj bi hodil v krogu kakor konj pri gepelju? Enkrat se mora pogovoriti. Naj Rotija ne misli, da je že vsega konec.

»Iakole je s stvarjo«, je unesel besedo. »Zvedel sem, da je Tineta bajta spet zaprta in da je potepuh zginil s Prtovca. Nobene škode zanj. S teboj ne misli zares. Kako bi bilo, ko bi se midva zmenila. Nič zato, da boš imela otroka. Saj bo tvoj. Še vedel ne bo, da mu nisem jaz oče.«

Utihi je in mežikaje strmel v Rotijo, ki jo je Jernejeva odkritost dušila. Najprej se ji je zdelo, da se odpira nebo. Beli oblaki obkrožajo jasno, toda sonce jih z neizprosno silo odrija, modrina se veča, kmalu jo bo za cel travnik. Toda nenadoma se zaženo oblaki nazaj, modrina se krči, samo za klobuk jo je še, samo še reza se modri, nobene modrine ni več. Sama sivina, otožno plivajoča kakor morje ob pozabljenemu otoku.

»Ne morem, Jernej, ne smem.« Rotijin glas je bil kakor šustenje suhe rože. Čutila je kako se ji lomijo prsti, kako bi neka zadržana sreča rada planila iz nje, toda Marjetin togi obraz se ni zganil. Strmel je vanjo in Rotija je razločno slišala besede: Prisezi, da ne boš Jernejeva, tudi če bi ga začnela imeti rada. Tudi žilica se ni zganila na Marjetinem obrazu. Nepremično je

Povest

Spisal Karl Mauser

visel pred Rotjinimi očmi in srepi pogled Jernejeve sestre je bil pogled preiskujočega sodnika.

Jernej je bedasto buljil vanjo.

»Ne smeš? Kdo ti more braniti?«

»Vsi, ki tebe poznajo.« Rotija je skušala vloviti računčiče. Samo da bi Jernej odšel, da bi ne rekel nobene besede več, da bi jo pustil z mirom.

»Misliš zavoljo otroka? Saj je tvoj. Boljši oče bi mu bil kakor Tine.«

Jernej je ujel misli, ki jih je bil v svoji koži premedel in uredil. Zdelo se mu je, da je prijel za pravi konec. Ni ga hotel izpustiti.

»Vsi bi se ti smejali. Najbolj Tine. Saj moraš sam spoznati, da iz tega ne more nič biti. Jaz se ne bom poročila. Vem, da je tako najbolj prav. Meni verjemi: ne sili vame, ko sem taka kot bi me kdo pretepel.«

»Potrebovala boš moža bolj kot kakšna druga. Menda nočeš, da bi bil otrok celo življenje revež. Otrok brez očeta je kakor drevesček brez opore. Ljudje ga pehajo sem in tja in vesela boš morala biti, če ga bo kdo hotel za pastirja.«

Jernej je vedel kje bo Rotijo najbolj zadel. Kar zdrznila se je in, splašeno pogledala.

»Za pastirja? V šole ga bom dala. Nihče ga ne bo pehal in suval.«

Rotija se je kar tresla. Jerneju se je zdelo, da je prehudo rekel in je skušal besede omiliti.

vesti. Potlej je sedla tesno k njej, tako da se je imela kam nasloniti.

Jernej je vseeno prišel do bajte. Rotija je dvignila oči in že precej pri moči rekla: »prijdi drug teden. Jernej. Danes mi ni dobro. Če boš šel jutri kaj k Marjeti, mi prinesi nekaj jaje in mleka. In pozdravi jo. Pa še to ji povej, da besedo držim. Boš?«

»Bom«, je bil Jernej ves poklapan. —

»Zbogom.«

Rotija je gledala za njim; potlej se pa z vso težo naslonila na Maričko in zaihtela.

»Kakšna reva sem, Marička. Komaj se spleča, da živim.«

Marička jo je božala po roki in ni rekla besede. Jernej se je na koncu jase obrnil, potlej pa zginil v smrekovju.

Koj drugi dan je gozdar klical Rotijo v koč. Ustrašila se je, da je bila kar siva.

»Vse po pravici povej in lepo prisi«, ji je šepnila Čotova pred barako. Prav zavoljo Rotije ni šla domov. Nedelja bo morda malo bolj pusta, toda če Rotijo spet kaj prime, bo pa le rabila koga.

Zdaj se bo odločilo, je razbijalo Rotiji srce. Najraje bi videla, da bi bilo od bajte do koč dan hoda, da bi lahko vsako besedo posebej premislila.

Potrkala je s strahom in ko se je gozdar prvič oglasil, ga še slišala ni. Dvakrat je moral reči: naprej.

Kakor da stopa pred sodnika, tako je stopila v sobo. Gospod Lovrenc je sedel pri tisti mizi kakor takrat, ko ga je prišla prositi za službo. Le da se je danes zdel Rotiji bolj resen, skoraj teman. Obrvi je imel trdo potegnjene proti nosu in z roko je bobnal po mizi.

»Sedi«, ji je pokazal stol in jo nekaj časa trdo in zvedavo gledal.

»Čigav je? Ali je Jernejev?«

